Deloitte.

Accountantsverslag 2022

Gemeente Enschede

22 juni 2023

Deloitte Accountants B.V.
Meander 551
6825 MD ARNHEM
Postbus 30265
6803 AG ARNHEM
Nederland

Tel: 088 288 2888
www.deloitte.nl

Aan de gemeenteraad en de rekeningencommissie van de gemeente Enschede
T.a.v. de heer R. Jongedijk, griffier
Postbus 20
7400 AA ENSCHEDE

Datum
22 juni 2023

Ons kenmerk
23063BF4DB/ATG

Behandeld door
N.R. Fritz RA
06 5204 8682
nfritz@deloitte.nl

drs. V.V. Jongbloed RA
06 2025 2002
vjongbloed@deloitte.nl

E. van Roekel MSc RA
06 5359 8734
evanroekel@deloitte.nl

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag aan met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2022 van de gemeente Enschede. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2022 van de gemeente Enschede.

Bij de jaarrekening 2022 van de gemeente Enschede hebben wij een goedkeurende controleverklaring verstrekt

De jaarrekening 2022 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Enschede. Bij deze jaarrekening hebben wij een goedkeurende controleverklaring voor het getrouwe beeld en de rechtmatigheid verstrekt.

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging van 10 oktober 2022 en met ons auditplan 2022.

Wij bespreken onze bevindingen met de rekeningencommissie

Wij hebben – vooruitlopend op dit accountantsverslag – de voorlopige bevindingen van onze controle tijdens de bijeenkomst met de rekeningencommissie op 15 mei 2023 besproken. De inhoud van dit accountantsverslag hebben wij afgestemd met de portefeuillehouder financiën, de concerncontroller en een vertegenwoordiging van de ambtelijke organisatie.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: N.R. Fritz RA

Op alle opdrachten verricht door Deloitte, behoudens M&A Diensten, zijn de Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, januari 2020 gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.
Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853. Deloitte Accountants B.V. is een zogenoemde affiliate van Deloitte NSE LLP en maakt onderdeel uit van het internationale netwerk van Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting 4

- Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen 5
- Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring 8

Bevindingen jaarrekening 10

- De financiële positie van uw gemeente 11
- Belangrijkste bevindingen uit onze controle 16

Interne beheersing 23

- Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing 24

Overige aangelegenheden 26

- Overige aangelegenheden 27

Bijlagen 28

- Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen 29
- Bijlage A2 - Onzekerheden in de controle 30
- Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen 31
- Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022 33
- Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging 36

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Getrouwheid en rechtmatigheid	Wij hebben bij de jaarstukken 2022 van de gemeente Enschede een goedkeurende controleverklaring voor het getrouwe beeld en rechtmatigheid verstrekt. De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 8,6 miljoen respectievelijk € 25,8 miljoen.
Welke verbeteringen zien wij?	Wij zien dat uw gemeente de volgende verbeteringen heeft gerealiseerd: • Uw gemeente is 'in control' en heeft de basis op orde. Er zijn in 2022 weer verdere stappen gezet in de doorontwikkeling van de interne beheersing. Zo is er sprake van passende functiescheidingen, gedefinieerde taken en bevoegdheden, en van een gedegen primaire registratie. Uw financiële beheersing waarborgt een betrouwbare financiële verslaglegging. Wel hebben wij, in tegenstelling tot voorgaande jaren, fouten geconstateerd bij de naleving van de Europese aanbestedingsregels. • De interne controle van de SiSa-bijlage kan verder verbeterd worden. Hiermee verwachten wij dat de controle van de SiSa-bijlage komend jaar soepeler en efficiënter zal verlopen. • Uw gemeente geeft passende aandacht aan fraude en integriteit. Wij hebben vastgesteld dat u op een adequate wijze opvolging geeft aan integriteitsmeldingen. Tijdens onze controle over 2022 zijn door ons geen fraudegevallen geconstateerd.
Belangrijke aandachtspunten	Wij signaleren, net als vorig jaar, een spanningsveld tussen het realiseren van uw ambities en de capaciteit zowel binnen uw gemeente als in de stad en regio. Zo is in 2022 een stijging zichtbaar van de restantkredieten met bijna € 20 miljoen naar een saldo van € 172,3 miljoen. De nog te realiseren doelen zien voornamelijk toe op het fysieke domein: Mobiliteit (inclusief wegen) € 60 miljoen, Riolering € 32 miljoen en vervangingsinvesteringen Vastgoed € 35,9 miljoen. U kunt nog stappen zetten wat betreft de realisatiekracht beter in balans brengen van uw ambities. Hierbij kan het noodzakelijk zijn om uw organisatie te versterken. We zien namelijk de afgelopen 5 jaar dat u jaarlijks positievere resultaten behaald dan begroot. Daarnaast bevelen wij aan de investeringsplannen voor de komende 5 jaar en de back log van de afgelopen periode te analyseren en vast te stellen of dit realistisch is.
Financiële positie	De financiële positie ultimo 2022 is – uitgedrukt in de weerstandsratio – licht gedaald ten opzichte van 2021. De beschikbare weerstandscapaciteit ultimo 2022 bedraagt € 91,6 miljoen (2021: € 87,0 miljoen). Deze weerstandscapaciteit is hoger dan de door de gemeente Enschede onderkende en aanwezige risico's van € 52,3 miljoen (2021: € 48,2 miljoen). Dit resulteert in een weerstandsratio van 1,75 (2021: 1,81). Uw jaarrekening toont wat betreft de baten en lasten een groot verschil tussen de begroting en realisatie, en kent een voordelig rekeningresultaat (totaalsaldo van baten en lasten) 2022 ad € 21 miljoen (2021: voordelig € 41,3 miljoen). Door de gemeenteraad is besloten om tussentijds per saldo € 14,5 miljoen te doteren aan de reserves. Hierdoor bedraagt het gerealiseerde resultaat over 2022 € 6,4 miljoen positief (2021: € 7,1 miljoen positief). Over 2022 was begroot (na wijziging) een totaalsaldo van € 7,1 miljoen negatief en een gerealiseerd resultaat van nihil. Een mogelijke oorzaak voor de grote afwijking ten opzichte van de begroting is dat de realiteit van de begroting en daarin opgenomen doelen niet in balans is met de beschikbare capaciteit en mogelijkheden. Hiermee is de begroting meer gebaseerd op uw politiek-bestuurlijke ambities dan op wat uw gemeente daadwerkelijk met de beschikbare middelen en capaciteit kan realiseren. Wij adviseren u in gesprek te gaan met het college om het ambitieniveau meer in lijn te brengen met de beschikbare middelen en capaciteit. Naast bovengenoemde "onderuitputting" van budgetten wordt de afwijking over 2022 ten opzichte van de begroting ook veroorzaakt door incidentele inkomsten van het Rijk (Algemene uitkering/gemeentefonds).

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Opstel- en controleproces	In 2022 hebben wij met de ambtelijke organisatie het opstel- en controleproces van de jaarrekening 2021 geëvalueerd, en waar nodig de werk- en planningsafspraken voor de jaarrekening aangescherpt. Het controleproces was voorgaand jaar reeds efficiënter dan in voorgaande jaren en ook dit jaar hebben wij samen met de ambtelijke organisatie het proces verder kunnen optimaliseren. De uitvoering van de controle is grotendeels conform planning uitgevoerd, behoudens de controle van de EU-aanbestedingen. Daarnaast hebben wij geconstateerd dat de aanlevering van de controledocumentatie voor de SiSa-regelingen verder verbeterd kan worden. Wij hebben dit onderwerp besproken met de coördinatoren van het samenstelproces en zien dat zij hiermee al voortvarend aan de slag zijn om de belangrijkste elementen met de betrokken medewerkers te bespreken en verbeteringen voor het samenstelproces 2023 te benoemen. De verbetermogelijkheden liggen met name bij de aanlevering en interne controle door de vakafdelingen. Gezien de ontwikkeling van het samenstel- en controleproces voorgaand en dit jaar, hebben wij er vertrouwen in dat dit onderdeel volgend jaar eveneens efficiënter zal verlopen. Gemeente Enschede zet in op het aanvragen van extra middelen en is daar ook succesvol in. Deze extra middelen zijn echter niet 'binnen' als de gemeente de beschikking heeft ontvangen, maar als de gemeente zich – vaak – na een aantal jaren heeft verantwoord over de gerealiseerde prestaties en gedane uitgaven. Het inrichten van het verantwoordingsproces is hiermee net zo belangrijk als het binnenhalen van de extra middelen. Medio 2023 evalueren wij – mede op basis van de actualisatie van de risicoanalyse voor de jaarrekening 2023 – wederom gezamenlijk het proces om te bepalen op welke terreinen/aspecten verdere verbeteringen in het opstel- en controleproces van de jaarrekening mogelijk zijn.
Grondexploitatie	Wij hebben op grond van de door ons verrichte werkzaamheden inzake de waardering van de grondexploitaties vastgesteld dat uw gemeente: • Beschikt over actuele ramingen van de nog te realiseren baten en lasten. • Beschikt over een deugdelijke onderbouwing van de gehanteerde uitgangspunten in de grondexploitaties. • Een niet onaannemelijk niveau heeft bepaald van de nog te maken plan- en civiele kosten. De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2022 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt. Volledigheidshalve merken wij op dat wij voor de waardering van de grondexploitatie per 31 december 2022 de per die datum vastgestelde projectkaders en genomen besluiten betrokken hebben bij de controle van de waardering. Er is geen rekening gehouden met de effecten van eventuele toekomstige, nog vast te stellen, ambities van uw gemeente. Dit geldt specifiek voor Cromhoff waar in de ontwikkelvisie gepland is om hier woningbouw te ontwikkelingen, echter dit is nog geen officieel besluit van u als gemeenteraad, derhalve zijn de uitgangspunten van de huidige bestemming, zijnde bedrijfslocaties gehanteerd en verwerkt in de waardering per 31 december 2022. Dit is toegelicht in de jaarrekening. Tevens is in de jaarrekening toegelicht dat voor het project Centrumkwadraat-Molenstraat Zuidzijde het bestemmingsplan nog niet onherroepelijk is vastgesteld. Wij kunnen ons vinden in het standpunt van het college voor het bepalen van de waardering per 31 december 2022.

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Naleving van de Europese aanbestedingsregels	Door de gemeente Enschede zijn interne auditwerkzaamheden uitgevoerd op het naleven van de Europese aanbestedingsregels bij het aangaan van inkooprelaties. Wij hebben zelfstandig eveneens dossiercontroles uitgevoerd. Bij de controle is geconstateerd dat er inkopen voor een bedrag van € 2,9 miljoen niet rechtmatig zijn aanbesteed. Deze contracten zijn na afloop van de contracttermijn niet tijdig verlengd danwel specifieke diensten zijn onterecht niet Europees aanbesteed. Deze uitgaven zijn hierdoor niet rechtmatig.
Sociaal Domein Jeugdzorgkosten	Op 18 april 2023 is een principeakkoord bereikt over de landelijke *Hervormingsagenda Jeugd 2022-2028* en het bijbehorend financieel kader. Hierin zijn onder andere bezuinigingsdoelstellingen binnen de jeugdzorg opgenomen. Met een stijging van de CAO Jeugdzorg, het inkrimpen van maximale groepsgrootte en de tendens dat de zwaarte van de jeugdzorgtrajecten steeds toeneemt, zal deze bezuiniging veel uitdagingen met zich meebrengen, ook voor de gemeente Enschede. Het continu monitoren van de financiële positie van zorgaanbieders, die mede door de stijging van de cao lonen meer onder druk kan komen te staan, is een landelijk aandachtspunt. Vooruitlopend op de definitieve hervormingsagenda hebben wij het college geadviseerd – op basis van de voor 2022 geraamde en gerealiseerde jeugdzorgkosten – te analyseren in hoeverre de getroffen maatregelen het gewenste effect hebben danwel dat andere interne beheersingsmaatregelen getroffen moeten worden om de jeugdzorgkosten te beheersen.
Begrotingsrechtmatigheid	Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van de overschrijdingen naar de analyse van de begrotingsrechtmatigheid, zoals opgenomen in het hoofdstuk ‘Begrotingsrechtmatigheid’ van de jaarrekening. Hiermee legt het college verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2022. De geconstateerde lastenoverschrijdingen die formeel als onrechtmatig zijn aangemerkt, wegen mede op basis van de analyse van het college niet mee in ons rechtmatigheidsoordeel. De reden hiervoor is dat de overschrijdingen passen binnen het bestaande beleid en/of direct gecompenseerd worden door hogere bijdragen.
Single information Single Audit (SISA)	In de jaarrekening wordt verantwoording afgelegd over de ontvangen specifieke uitkeringen door middel van de SiSa-bijlage. Als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen en een door het Rijk toenemend gebruik van specifieke uitkeringen (SPUK) is de afgelopen jaren sprake van een enorme toename van het aantal SiSa-regelingen. Deze incidentele middelen moet de gemeente Enschede apart verantwoorden in de SiSa-bijlage. Het verantwoorden van deze (veelal kleinere subsidiebedragen) regelingen zorgt bij de ambtelijke medewerkers voor een verzwaring van de administratieve lasten en voor een verhoging van onze controlekosten. Het aantal door de gemeente Enschede te verantwoorde SiSa-regelingen over 2022 bedraagt 45 (2021 nog 41 regelingen en 2020 26 regelingen). Wij verwachten dat het aantal regelingen de komende jaren verder zal toenemen.
Rechtmatigheids-verantwoording	Met ingang van 1 januari 2023 en voor het eerst bij de jaarstukken 2023 zal het college door middel van de rechtmatigheidsverantwoording, die wordt opgenomen in de jaarstukken, verantwoording afleggen over de rechtmatige besteding van de lasten aan de gemeenteraad. Tijdens onze controle van de jaarrekening 2022 hebben wij geconstateerd dat uw organisatie een goede start heeft gemaakt voor het uitvoeren van interne controles als basis om zelf een oordeel te vormen omtrent de rechtmatigheid van de bestede middelen. Daarnaast hebben wij het college geadviseerd de P&C-cyclus rondom de interne auditrapportages in lijn te brengen met de planning van het opstel- en samenstelproces van de jaarrekening zodat het college tijdig geïnformeerd wordt omtrent de bevindingen uit de interne auditwerkzaamheden. Wij hebben het college in overweging gegeven de controleperiodes zo in te richten dat in tweede helft van het najaar rapportages van de interne controles beschikbaar zijn zodat de controle over de laatste periode beperkt is en de uitkomsten hiervan snel na het betreffende boekjaar bekend zijn.

Bestuurlijke samenvatting

Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2022. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend (geweest) voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- Het normenkader 2022, dat op 7 maart 2023 is vastgesteld door de gemeenteraad.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2022 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Toelichting uitgebreide controleverklaring

De controleverklaring bij de jaarrekening heeft een belangrijke maatschappelijke functie. Daarin geeft de accountant namelijk weer of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de resultaten en financiële positie, en of de baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Gebruikers van jaarrekeningen hebben aangegeven behoefte te hebben aan meer inzicht in de door de accountant ter zake uitgevoerde werkzaamheden. Dit heeft in combinatie met een wijziging van de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (de voorschriften voor het uitvoeren van een accountantscontrole) geresulteerd in een uitgebreidere tekst van de controleverklaring bij uw jaarrekening 2022. Hierin doen wij in het hoofdstuk ‘Informatie ter ondersteuning van ons oordeel’ aanvullend verslag over onze controleaanpak voor frauderisico’s, naleving van wet- en regelgeving, en de veronderstellingen inzake financiële risico’s in relatie tot de financiële positie.

Bij de jaarrekening 2022 van de gemeente Enschede hebben wij een goedkeurende controleverklaring verstrekt

Wij hebben de controle van de jaarrekening 2022 van de gemeente Enschede uitgevoerd en hebben een goedkeurende controleverklaring verstrekt voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

Wij hebben geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot het vermogen en het resultaat

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze minimumdrempel.

Wij hebben controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid

Wij hebben geconstateerd dat er inkopen voor een bedrag van € 2,9 miljoen niet rechtmatig zijn aanbesteed. Deze contracten zijn na afloop van de contracttermijn niet tijdig verlengd danwel specifieke diensten zijn onterecht niet Europees aanbesteed. Deze uitgaven zijn hierdoor niet rechtmatig. Wij hebben begrepen dat inmiddels deze contracten zijn beëindigd en nieuwe aanbestedingstrajecten zijn opgestart.

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot SiSa en IMG

Wij hebben geen (niet-gecorrigeerde) controle-verschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa- en IMG-bijlage 2022 geconstateerd. In Bijlage B Bevindingen controle SiSa bijlage 2022 hebben wij de verplichte tabel met de SiSa-regelingen opgenomen. Hieruit blijkt dat de gemeente Enschede via de SiSa bijlage 2022 over 45 regelingen verantwoording aflegt. In de SiSa-bijlage 2021 waren dit 41 regelingen. Tevens zijn in 2022 meer regelingen met bestedingen verantwoord, wat de controlelast voor zowel de ambtelijke organisatie als ons heeft verhoogd.

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle geen afwijkingen geïdentificeerd die van invloed zijn op de WNT.

Verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van uw gemeente. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn. De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting op de jaarrekening 2022 (zijnde de waarderingsgrondslagen), onder ‘6. Toelichting op de balans’.

De belangrijkste wijziging betreft de voorziening verlofsparen. In 2022 is in de jaarrekening van de gemeente Enschede (op basis van gewijzigde wetgeving) een voorziening verlofsparen gevormd. Medewerkers kunnen vanaf 1 januari 2022 bovenwettelijk verlof sparen voor vervroegd pensioen en/of een sabbatical.

Wij hebben het door het college en het ambtelijk management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Wij zijn van mening dat de verslaggevingsvraagstukken en de toegepaste inschattingen goed onderbouwd en redelijk zijn, en consistent zijn gebruikt.

Bestuurlijke samenvatting

Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Enschede

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de member firms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging.

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeente zijn uiteengezet in de waarderingsgrondslagen in de jaarrekening 2022.

De grondslagen zijn toegepast met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten. De grondslagen zijn aanvaardbaar.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening.

De jaarstukken 2022 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2022 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2022 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten met toelichting en de SiSa-bijlage).

De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (over onder andere weerstandsvermogen en risicobeheersing, bedrijfsvoering en verbonden partijen) het jaarverslag.

In 2021 is besloten dat de Wet openbaarheid van bestuur wordt ingetrokken en wordt vervangen door de Wet open overheid (Woo). In deze Wet is voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. In de memorie van toelichting bij de Woo staat o.a. dat met dit artikel beoogd wordt een impuls te geven aan de actieve openbaarheid door voor te schrijven dat bestuursorganen in hun begroting en verantwoordingsverslag aan moeten geven hoe zij rekening houden met de bepalingen uit de Woo. De gemeente Enschede heeft in haar jaarverslag de nieuwe paragraaf opgenomen (paragraaf Openbaarheid).

Daarnaast is – ten opzichte van de jaarstukken 2021 – de paragraaf Investeringen toegevoegd, in aansluiting op de begroting en is de paragraaf COVID-19 vervallen.

Op basis van de Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen. Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben, voor zover wij kunnen beoordelen, vastgesteld dat de verklaringen van het college van burgemeester en wethouders in het jaarverslag, en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken, verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden.

Bevindingen jaarrekening

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is verbeterd

Het BBV, de verslaggevingsregels voor gemeenten, maakt een duidelijk onderscheid tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd. De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming.

Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten over het boekjaar 2022 bedraagt € 20,9 miljoen voordelig. Per saldo is tussentijds € 14,5 miljoen aan de reserves gedoteerd, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2022 circa € 6,4 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het overzicht hiernaast hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen. De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2022 circa 33,8% van het balanstotaal (ultimo 2021: 31,1% van het balanstotaal) en is verbeterd ten opzichte van 2021.

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar is weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemming. Deze tussentijdse resultaatbestemming bestaat uit de onttrekkingen aan en stortingen in reserves gedurende het boekjaar. Deze mutaties in reserves vinden plaats op basis van door de gemeenteraad genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de eerdere politieke besluitvorming.

Wat het voorgaande concreet betekent voor uw gemeente hebben wij in het overzicht hiernaast weergegeven.

Eigen vermogen (x € 1.000)	2022	2021	2020	2019
Eigen vermogen per 1 januari	**199.537**	**158.260**	**123.373**	**128.966**
Herrubricering (zie toelichting in de jaarrekening)	-	-	-/- 457	-
Tussentijdse resultaatbestemming	14.524	34.131	25.239	-/- 14.857
Gerealiseerd resultaat	6.428	7.145	10.105	9.265
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten	**20.952**	**41.276**	**35.344**	**-/- 5.592**
Eigen vermogen per 31 december	**220.489**	**199.537**	**158.260**	**123.373**

Exploitatieresultaat (x € 1.000)	
Totale baten	806.705
Totale lasten	-/- 785.752
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten	**20.952**
Af: stortingen in reserves	-/- 80.203
Bij: onttrekkingen aan reserves	65.678
Saldo mutaties reserves	-/- 14.524
Gerealiseerd resultaat	**6.428**

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

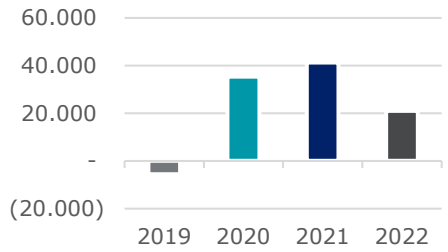
Het overzicht van baten en lasten over het boekjaar 2022 laat een voordelig gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten van afgerond € 21 miljoen zien, ten opzichte van een begroot nadelig saldo van € 7,2 miljoen (begroting na wijziging).

De jaarrekening 2022 sluit – na verwerking van de mutaties in reserves – met een voordelig gerealiseerd resultaat van circa € 6,4 miljoen.

In de programmaverantwoording geeft het college per programma op hoofdlijnen een verklaring voor de gerealiseerde afwijkingen ten opzichte van de begroting na wijziging.

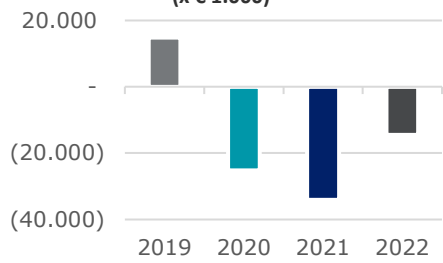
De gemeente heeft de belangrijkste verschillen toegelicht en heeft de financiële impact ervan in kaart gebracht. In de paragraaf Begrotingsrechtmatigheid van onze rapportage gaan wij nader in op de verschillen tussen de begrote en de werkelijke lasten in het kader van de begrotingsrechtmatigheid.

Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten (x € 1.000)

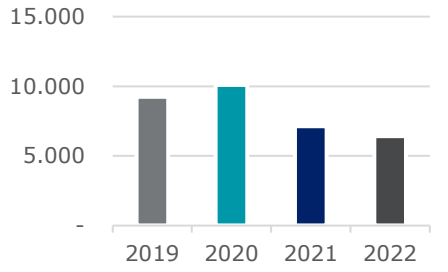
-5.592	35.344	41.276	20.952

Mutaties in reserves (x € 1.000)

14.857	-25.239	-34.131	-14.524

Gerealiseerd resultaat (x € 1.000)

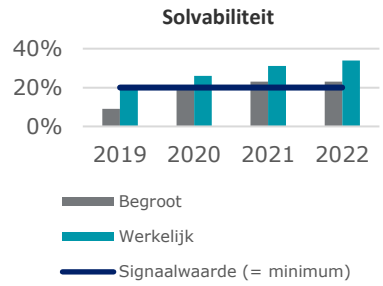

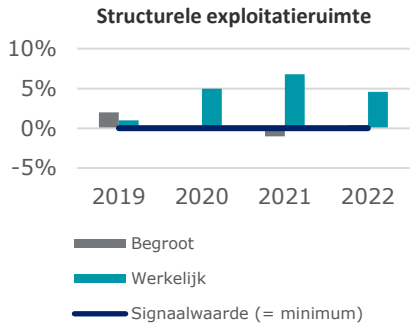
9.256	10.105	7.145	6.428

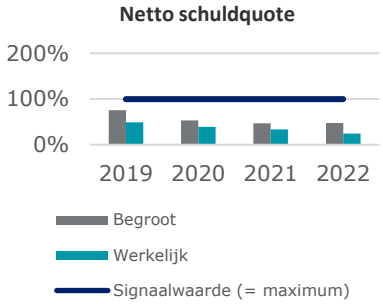
De financiële positie van uw gemeente

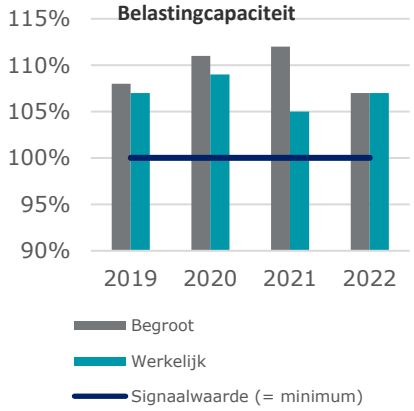
Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

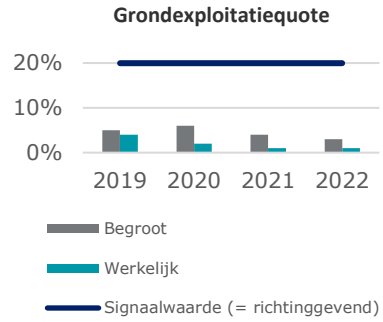
Kengetallen voor gemeente Enschede (begroot en werkelijk over de periode 2018-2022)

Solvabiliteit

De solvabiliteit geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Als sprake is van een forse schuld en veel eigen vermogen (totaal van algemene reserve en bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente.

Grondexploitatiequote

De grondexploitatiequote geeft aan hoe groot de grondpositie (waarde van de grond) is ten opzichte van de totale baten van de gemeente. In de regel geldt: hoe hoger de grondexploitatiequote, hoe groter het risico dat de gemeente loopt.

Netto schuldquote

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de 'druk' van de rentelasten en aflossingen op de exploitatie.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van de financiële positie is ook van belang te kijken naar de structurele baten en lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van leningen) te dekken.

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit van een gemeente geeft inzicht in de wendbaarheid van de begroting, oftwel in hoeverre bij een financiële tegenvaller kan worden bijgestuurd c.q. of ruimte is voor nieuw beleid gerelateerd aan de belastinginkomsten.

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

Voorspellende waarde van uw begroting

De jaarrekening 2022 sluit met een positief gerealiseerd resultaat van € 6,4 miljoen.

De begroting is voor uw gemeente een belangrijk sturingsinstrument. Het is een kaderstellend document waarmee de gemeenteraad financiële en beleidsmatige kaders vaststelt waarbinnen het college haar beleid en doelen kan realiseren.

Het totaalsaldo van baten en lasten (€ 21 miljoen) wijkt net als voorgaande jaren sterk af van het begrote saldo (na wijziging). Over 2022 is het totaalsaldo € 28,1 miljoen hoger. De sterke afwijking van het totaalsaldo wordt met name veroorzaakt door lagere lasten (€ 33,6 miljoen, de baten zijn 'maar' € 5,4 miljoen lager dan begroot).

Een mogelijke oorzaak voor de grote afwijking in de lasten is dat de realiteit van de begroting en daarin opgenomen doelen niet in balans is met de beschikbare capaciteit en mogelijkheden. Hiermee is de begroting meer gebaseerd op uw politiek bestuurlijke ambities dan op wat uw gemeente daadwerkelijk met de beschikbare middelen en capaciteit kan realiseren.

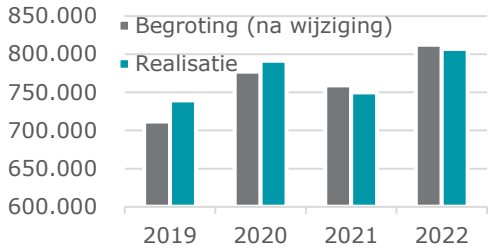
De belangrijkste afwijkingen op programmaniveau zijn te constateren bij:

- Vitaal en sociaal: € 14,8 miljoen lagere lasten en de baten zijn € 0,6 miljoen lager.
- Financiën en organisatie: € 18,8 miljoen lagere lasten en de baten zijn € 0,7 miljoen lager.

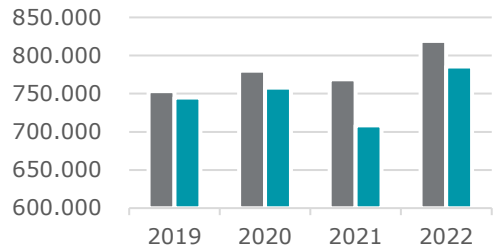
In de programmaverantwoording en hoofdstuk 7.1 van de jaarrekening heeft het college de afwijkingen toegelicht.

De in 2020 en 2021 ingezette stappen om te komen tot een meer voorspellende begroting is nog niet zichtbaar. Wij vragen nogmaals uw aandacht voor het begrotingsproces.

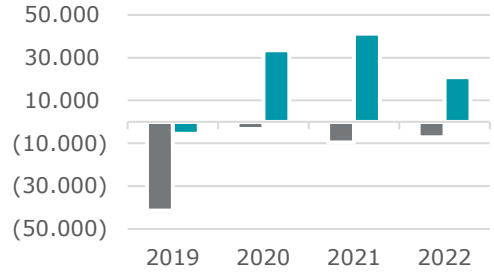
Baten | Begroting vs realisatie (excl. mutaties reserves) (x € 1.000)

Lasten | Begroting vs realisatie (excl. mutaties reserves) (x € 1.000)

Saldo baten en lasten | Begroting vs realisatie (x € 1.000)

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

Het weerstandsvermogen is licht afgenomen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit op basis van de door de gemeente geschatte risico's. De ratio weerstandsvermogen is licht gedaald naar 1,75 (2021: 1,81) maar kwalificeert nog als voldoende, rekening houdend met de landelijke 'signaalwaarde' van 1,00.

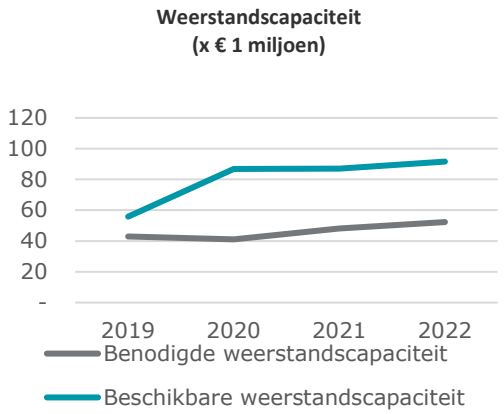
Beschikbare weerstandscapaciteit

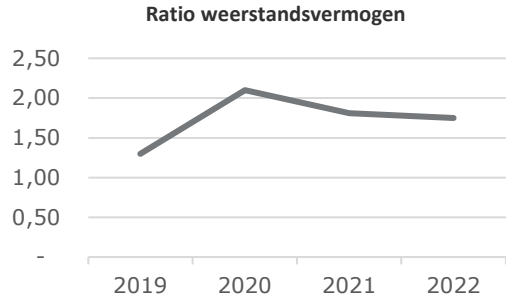
De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 91,6 miljoen (2021: € 87,0 miljoen). De beschikbare weerstandscapaciteit is toegenomen ten opzichte van voorgaand jaar door de hogere reserve weerstandsvermogen (onderdeel algemene reserve).

Benodigde weerstandscapaciteit

De inventarisatie van risico's – die in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' van het jaarverslag is opgenomen – geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een schatting van de kans dat het geïdentificeerde risico zich voordoet, om daarmee de benodigde weerstandscapaciteit te kunnen bepalen. Daarbij geeft het college een doorlopend inzicht in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente, en is vermeld welke risico's zijn vervallen en/of nieuw zijn geïdentificeerd. Ook is een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van de belangrijkste risico's. Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is. Het berekende bedrag voor specifieke risico's bedraagt € 52,3 miljoen (2021: € 48,2 miljoen).

Uw weerstandscapaciteit van € 91,6 miljoen is toereikend in relatie tot de berekende risico's van € 52,3 miljoen. Dit heeft het college inhoudelijk nader toegelicht in de paragraaf 'Risicomanagement en weerstandsvermogen' van het jaarverslag.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

De voorraad onderhanden werk

De balanspost met de belangrijkste schattingen in de jaarrekening betreft de voorraad onderhanden werk, waaronder de bouwgronden in exploitatie (grondexploitatie). Deze balanspost is door de schattingen die een rol spelen bij het ramen van de in 2023 e.v. nog te realiseren baten en lasten en die van invloed zijn op de waardering, relevant voor de accountantscontrole. De nog te realiseren baten en lasten vormen samen met de boekwaarde de basis voor de waardering in de jaarrekening, oftewel het verwachte resultaat bij afsluiting van de projecten. Dit leidt tot een voorziening indien het college verwacht dat het project verlieslatend is en tot (tussentijdse) winstneming bij een verwachte winst. Voor de waardering van grondexploitatie dient de gemeente per individueel project te bepalen of de gemeente de boekwaarde plus de in de toekomst nog te realiseren kosten en opbrengsten, naar beste schatting, terugverdient. Ultimo 2022 gaat het om 21 individuele projecten.

De gemeente Enschede schat ultimo 2022 in dat de totale omvang van de niet terug te verdienen kosten op de gehele grondexploitatie circa € 62,7 miljoen bedraagt (2021: € 57,3 miljoen). Hiervoor is een voorziening getroffen. Deze voorziening is voor € 54,5 in mindering gebracht op de bouwgronden in exploitatie en voor € 8,2 miljoen als voorziening gepresenteerd. Dit is in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording.

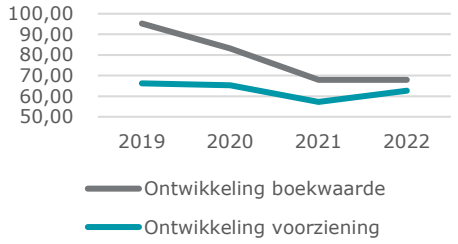
In de grafiek hiernaast hebben wij het verloop van de boekwaarde en de omvang van de voorziening grafisch weergegeven.

Het controleproces van de waardering van de voorraad onderhanden werk

De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot 5 P's:

- Planning: is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt. Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- Programmering: in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse gemaakt van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavels, appartementen, etc.) in de projecten, in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente?
- Prijs: de verkoopprijzen van woningen, en dus van grond, hebben langere tijd onder druk gestaan. Deze situatie is omgeslagen in een grote vraag naar woningen en grond, waardoor de grondprijs zich in een hoog tempo in positieve zin ontwikkelt. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke grondprijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de positieve marktontwikkelingen?

Ontwikkeling boekwaarde* en voorziening bouwgronden in exploitatie (x € 1 miljoen)

- Plankosten: door de toenemende vraag naar woningen en dus naar bouwcapaciteit is sprake van een toenemende stijging van de bouwkosten. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke prijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de hierbij horende prijsontwikkelingen?
- Parameters: zijn de parameters voor kosten en opbrengstenstijgingen opportuun, beredeneerd vanuit de huidige situatie en de best mogelijke inschatting van de toekomstige ontwikkeling van de grondprijzen en de plankosten?

De 5 P's vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties zoals opgenomen in uw paragraaf 'Grondbeleid'.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor het actualiseren van de grondexploitaties – vooral de uitgangspunten voor planning (fasering), programmering en prijsbeleid, maar ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (rente-omslagmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn, en of de veronderstellingen redelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen, met andere woorden: is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente?
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden: is historische informatie representatief voor toekomstige situaties?).

De grondexploitaties zijn door het college voor de jaarrekening 2022 opnieuw doorgerekend (geactualiseerd), en waar nodig zijn de verwachtingen bijgesteld, waarmee tevens is beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze is gewaardeerd, en of er mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening noodzakelijk is.

Tussentijdse winstneming

In juli 2019 heeft de commissie BBV de notitie ‘Grondbeleid in begroting en jaarstukken’ gepubliceerd. Hierin is opgenomen dat gemeente voor tussentijdse winstneming de ‘Percentage Of Completion methode’ (POC-methode) moeten toepassen. Hierbij geldt dat gemeenten, indien aan een aantal voorwaarden is voldaan, tussentijds winst moeten nemen.

Voor het toepassen van de POC-methode is het van belang dat uw gemeente het resultaat betrouwbaar kan schatten. Ook moet er sprake zijn van verkochte grond en gerealiseerde kosten.

Op grond van de POC-methode heeft gemeente Enschede in het boekjaar 2022 voor € 3,2 miljoen aan tussentijdse winst genomen op de grondexploitatie (2021: € 6,8 miljoen).

Belangrijkste bevindingen inzake waardering grondexploitaties

Als onderdeel van de controle van de waardering van de bouwgronden in exploitatie voeren wij een risicoanalyse uit ter bepaling van het risicoprofiel van de individuele grondexploitaties en de hierdoor bestaande kans op een materiële fout in de waardering ervan. Hierbij betrekken wij de huidige boekwaarde, het geprognosticeerde resultaat, en de aard en omvang van de nog te realiseren baten en lasten (liggen hier bijvoorbeeld al contracten of overeenkomsten aan ten grondslag of niet).

Naast de hiervoor genoemde elementen spelen bij de risicoclassificatie van de individuele projecten ook de aard van het project, de programmering en de doorlooptijd een belangrijke rol.

Zo zorgt binnenstedelijke herstructurering (zoals project Centrumkwadraat) normaliter voor een grotere complexiteit, doordat de gemeente de bestaande ruimte herontwikkelt en dit type projecten hierdoor (financieel gezien) gevoeliger is voor risico’s dan volledig nieuw uit te leggen locaties. Een langere doorlooptijd van de projecten zorgt voor een hoger risicoprofiel, doordat de schatting van kosten en opbrengsten van de projecten subjectiever is naarmate de doorlooptijd toeneemt.

Op grond van onze risicoanalyse hebben wij geconcludeerd dat de grondexploitaties Centrumkwadraat, Cromhoff, Leuriks-Oost, Oostkrans-Usseleres en Kennispark de belangrijkste projecten binnen uw gemeente zijn, en die wij hebben geselecteerd voor nadere controle.

Van deze projecten hebben wij de aannemelijkheid van de nog te realiseren kosten en opbrengsten getoetst. Gezien de verhoogde complexiteit van bepaalde onderdelen binnen de grondexploitatie van Centrumkwadraat en Cromhoff, hebben wij de controle van de toepassing van de juiste methodiek, de gehanteerde parameters, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving uitgevoerd samen met onze specialisten.

Aandachtspunten grondexploitatie-projecten

Specifiek ten aanzien van het project Centrumkwadraat-Molenstraat Zuidzijde merken wij op dat het bestemmingsplan nog niet onherroepelijk is. In de jaarrekening is dit toereikend toegelicht.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

Het project 'Versnelling Cromhoff' is in 2022 – na uw raadsbesluit – geopend. . In het verleden was op dit terrein bedrijfsontwikkeling gepland echter is dit vanwege de focus op andere bedrijfslocaties niet verder uitgewerkt. De gemeente is in 2021 gestart met onderzoek en gesprekken met externe partijen voor ontwikkelmogelijkheden voor deze locatie. Hierbij wordt de ontwikkeling van woningbouw onderzocht, dit sluit aan op de Omgevingsvisie 2022 van uw gemeente. Tevens is eind 2022 de Woondeal ondertekend waarin de locatie Cromhoff is opgenomen als woningbouwlocatie. Aangezien nog geen concreet plan is opgesteld voor het ontwikkelen van woningbouw en hierdoor nog niet aan u als raad is voorgelegd, is het – in overeenstemming met het Bbv – niet toegestaan het project als zodanig te waarderen. Derhalve is bij de waardering in de jaarrekening 2022 nog uitgegaan van de huidige bestemming, zijnde bedrijfslocaties. Wij kunnen ons vinden in het standpunt van het college voor het bepalen van de waardering per 31 december 2022.

De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2022 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt

Wij hebben op grond van de door ons verrichte werkzaamheden inzake de waardering van de grondexploitaties vastgesteld dat uw gemeente:

- Beschikt over actuele ramingen van de nog te realiseren baten en lasten.
- Beschikt over een deugdelijke onderbouwing van de gehanteerde uitgangspunten in de grondexploitaties.
- Een niet onaannemelijk niveau heeft bepaald van de nog te maken plan- en civiele kosten.

De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2022 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt.

Verder merken wij volledigheidshalve op dat wij voor de waardering van de grondexploitatie per 31 december 2022 de per die datum vastgestelde projectkaders en genomen besluiten betrokken hebben bij de controle van de waardering. Er is geen rekening gehouden met de effecten van eventuele toekomstige, nog vast te stellen, ambities van uw gemeente. Dit geldt specifiek voor Cromhoff waar in de ontwikkelvisie gepland is om hier woningbouw te ontwikkelingen echter dit is nog geen officieel besluit van u als gemeenteraad, derhalve zijn de uitgangspunten van de huidige bestemming, zijnde bedrijfslocaties gehanteerd en verwerkt in de waardering per 31 december 2022.

Woondeal Twente "Wonen met kwaliteit"

Op 2 december 2022 heeft uw gemeente tezamen met collega-gemeenten uit Twente en de Provincie Overijssel de regionale Woondeal Twente "Wonen met Kwaliteit" getekend. Hiermee wordt, in regionaal verband, gewerkt aan de realisatie van 14.100 woningen tot en met 2030, in samenwerking met woningcorporaties en marktpartijen. De gemeente Enschede neemt in deze Woondeal 7.700 van deze woningen voor haar rekening. Deze worden met name in de volgende projecten gerealiseerd:

- Centrumkwadraat
- Boulevardzone
- Cromhoff
- Eschmarkerveld
- Kennispark/Twekkelerveld
- Varvik-Diekman

De Enschedese projecten die worden beoogd zijn met name gericht op de herontwikkeling van bestaande stadsdelen en van binnenstedelijk karakter. Met een relatief laag volume aan nog eigen grondposities is het dus essentieel om vroegtijdig met marktpartijen verkenningen te starten om de opgave uit te voeren richting 2030.

Wij adviseren u in de realisatie van deze ambities oog te houden voor de uitvoerbaarheid mede in relatie tot de huidige marktomstandigheden. Met een economisch klimaat waarin de huizenprijzen een neerwaartse trend vertonen en de bouwkosten alsmaar stijgen wordt het voor ontwikkelaars lastiger om het gewenste rendement op projecten te realiseren.

Dit zorgt voor een vertragende werking door de markt in de uitvoering. De stijgende hypotheekrente en inflatie leidt daarnaast tot een daling van het financierings-vermogen van woningen voor consumenten, hetgeen het effect kan versterken.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Begrotingsrechtmatigheid

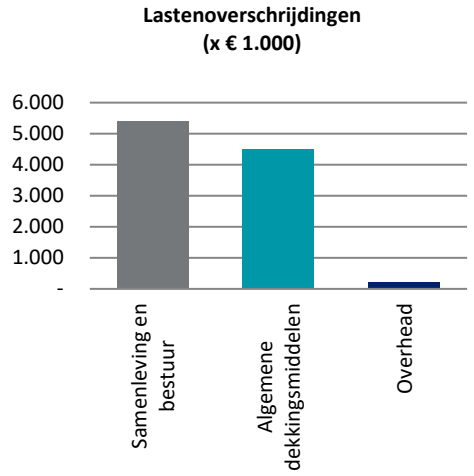
Begrotingsoverschrijdingen zijn adequaat toegelicht in de jaarrekening

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2022, hebben wij een controle uitgevoerd op de begrotingsrechtmatigheid. De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moet de gemeenteraad zelf nader invullen en concretiseren. Dit gebeurt met het vaststellen van de begroting en via de financiële verordening ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de lasten binnen de begroting blijven en het college belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig meldt aan de gemeenteraad, zodat zij hierover tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat het college inbreuk maakt op het budgetrecht van de gemeenteraad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota rechtmatigheid 2018 van de Commissie BBV. Het overschrijden van de begroting is altijd onrechtmatig, maar hoeft de accountant niet in alle gevallen mee te wegen in zijn rechtmatigheidsoordeel. De kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen en zijn in te delen in de categorieën als genoemd in de Kadernota rechtmatigheid 2018 van de commissie BBV.

Voor de begrotingsrechtmatigheid moeten wij kijken naar de lastenoverschrijdingen per programma. In de figuur hieronder hebben wij de programma's met een lastenoverschrijding opgenomen.

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van en toelichting op deze overschrijdingen naar de analyse begrotingsrechtmatigheid zoals opgenomen in het hoofdstuk '7.4 Analyse begrotingsafwijkingen en begrotingsrechtmatigheid' in de jaarrekening. Hiermee legt het college aan de gemeenteraad verantwoording af over de begrotingsrechtmatigheid van de lasten over 2022. De geconstateerde kostenoverschrijdingen wegen niet mee in ons rechtmatigheidsoordeel.

Kredietoverschrijdingen

Kredietoverschrijdingen vereisen conform de Kadernota Rechtmatigheid van de commissie BBV – vergelijkbaar met kostenoverschrijdingen in het overzicht van baten en lasten – autorisatie van de gemeenteraad. Indien een overschrijding niet door de raad is geautoriseerd, is deze strikt genomen onrechtmatig. Afspraken hierover tussen de gemeenteraad en het college kunnen zij nader vastleggen in de financiële verordening ex art. 212 Gemeentewet.

De in 2022 ontstane kredietoverschrijdingen zijn tijdig gemeld aan de gemeenteraad.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Overige bevindingen

Sociaal domein | PGB-bestedingen

De PGB-bestedingen zijn (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De PGB-bestedingen over 2022 bedragen circa € 3 miljoen (2021: € 4,6 miljoen).

De accountant van de SVB heeft een controleverklaring met een oordeel met beperking bij de verantwoordingen 2022 verstrekt (net als voorgaande jaren), vanwege rechtmatigheidsafwijkingen. Voor de gemeente Enschede heeft de accountant van de SVB fouten voor getrouwheid en rechtmatigheid geconstateerd. De geconstateerde fouten zijn echter minimaal voor de jaarrekening van de gemeente Enschede en hebben daardoor geen impact op onze controleverklaring.

Uw organisatie heeft de voorgaand jaar getroffen aanvullende interne beheersmaatregelen en interne controles ook over 2022 gehandhaafd c.q. uitgevoerd. Hiermee is voldoende zekerheid verkregen over de prestatielevering en rechtmatigheid van de PGB-bestedingen. Deze interne controlewerkzaamheden zien toe op analyses van klachtenregistraties en het herindicatieproces; klanttevredenheidsonderzoeken en mondelinge toetsing van cliëntresponses. Wij hebben de opzet en het bestaan van de interne controles getoetst tijdens onze controle. Daarnaast hebben wij een steekproef uitgezet voor de te controleren dossiers.

Sociaal domein | Tozo-regeling

Eén van de maatregelen die het kabinet heeft gebruikt om ondernemers te steunen tijdens de coronacrisis is de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). De uitvoering van de Tozo-regeling is belegd bij de gemeente Hengelo (afdeling ROZ). De accountant van de gemeente Hengelo heeft een goedkeurende controleverklaring voor getrouwheid én rechtmatigheid bij de Tozo-opgave 2022 verstrekt.

Aangezien ondernemers in 2022 geen aanspraak meer konden doen op basis van deze regeling zijn in de SiSa-bijlage 2022 alleen nog baten verantwoord in verband met terugbetalingen van verstrekte leningen c.q. terugvorderingen.

De Nota verwachtingen accountantscontrole schrijft voor dat wij een kwalitatieve toets moeten verrichten op uw beleid inzake Misbruik en Oneigenlijk (M&O) beleid voor de Tozo-regeling. De gemeente Hengelo heeft een M&O-beleid opgesteld met daarin de getroffen interne beheersmaatregelen, zoals de controle achteraf, en de wijze waarop gebruik gemaakt wordt van het Inlichtingenbureau. Wij hebben van de accountant van de gemeente Hengelo begrepen dat de afhandeling van de IB-signalen d.d. 17 mei 2023 nog niet is afgewikkeld en opvolging hierover later in het jaar plaats vindt. Indien noodzakelijk zullen wij hierover aan u in het accountantsverslag 2023 rapporteren.

Sociaal domein | Jeugdzorgkosten

De instroom van jongeren en de complexiteit van de zorg binnen de jeugdzorg neemt steeds verder toe. Samen met de beoogde bezuinigingen vanuit het Rijk zorgt dit voor druk op het kunnen realiseren van de gewenste kwaliteit jeugdzorg die de gemeente wil bieden. In lijn met de landelijke trend is een stijging van de jeugdzorgkosten zichtbaar binnen uw gemeente. Het nadeel op de Jeugdhulp ten opzichte van de begroting 2022 bedraagt circa € 12,3 miljoen. jeugdzorgkosten zichtbaar binnen uw gemeente. Dit wordt voor uw gemeente met name veroorzaakt door een stijging van de kosten per cliënt binnen de jeugdzorg (door tariefstijgingen) en een verzwaring van de zorgvraag. Deze stijging lijkt ook in 2023 door te zetten. Voor uw meerjarenbegroting is het belangrijk om de balans te (blijven) vinden tussen de middelen en de kwaliteit.

Op 18 april 2023 is een principeakkoord bereikt over de landelijke Hervormingsagenda Jeugd 2022 2028 en het bijbehorend financieel kader. De hervormingsagenda is hiermee nog niet definitief. Vooruitlopend op de definitieve hervormingsagenda hebben wij het college geadviseerd op basis van de voor 2022 geraamde en gerealiseerde jeugdzorgkosten te analyseren in hoeverre de getroffen maatregelen het gewenste effect hebben en of het reëel is dat de getroffen interne beheers-maatregelen leiden tot de gewenste afname van het tekort.

Een ander aandachtspunt wat wij signaleren voor de toekomst is de cao zorg & welzijn waarbij de personele kosten van de zorgaanbieders zullen gaan stijgen. Onze verwachting is dat dit zal leiden tot tariefstijgingen, waarbij het risico is dat dit niet wordt gecompenseerd door een hogere bijdrage van het rijk. Het continu monitoren van de financiële positie van zorgaanbieders, die mede door de stijging van de cao lonen meer onder druk kan komen te staan, is een landelijk aandachtspunt.

Wij hebben het college geadviseerd mede op basis van de voor 2022 geraamde en gerealiseerde jeugdzorgkosten te analyseren in hoeverre de getroffen maatregelen het gewenste effect hebben en of het reëel is dat de getroffen interne beheersmaatregelen leiden tot de gewenste afname van het tekort. De uitkomsten van deze analyse betrekken wij bij de interim-controle 2023.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Overige bevindingen

Voorziening verlofsparen

Vanaf 1 januari 2022 kunnen medewerkers, als gevolg van de nieuwe CAO afspraken, bovenwettelijk verlof sparen. In tegenstelling tot andere personele verplichtingen is het, indien aan de voorwaarden wordt voldaan, voorgeschreven hier een voorziening voor te vormen. Door de gemeente Enschede is deze voorziening bepaald en berekend aan de hand van verschillende parameters. De voorziening bedraagt per ultimo 2022 € 0,3 miljoen. De wijziging ten opzichte van voorgaand jaar is in de jaarrekening toegelicht (bijlage 8.2 Staat van voorzieningen).

Kwaliteit en transparantie van de jaarstukken

Bij de jaarrekeningcontrole hebben wij vastgesteld dat uw jaarstukken 2022 voldoen aan de vereisten uit het BBV. Wij hebben bij onze werkzaamheden de jaarstukken integraal doorgenomen en hebben daarbij – naast de verenigbaarheid van jaarverslag en jaarrekening – vanuit het belang en begrip van de gebruikers van de jaarstukken vooral gelet op de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de daarin opgenomen toelichtingen en analyses.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Fraude, integriteit, en naleving wet- en regelgeving

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regelgeving

Bij onze controle vragen wij u jaarlijks inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking kan bevatten door fraude of het overtreden van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van de inschattingen, het proces dat u daarbij hanteert, en de communicatie daarover met het personeel en met de gemeenteraad. Tijdens deze gesprekken heeft uw organisatie aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken.

In onze boardletter hebben wij gerapporteerd over fraude en integriteit, en de stappen die de gemeente Enschede hierin heeft gezet.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college, inclusief het invoeren en onderhouden van interne beheersingsmaatregelen voor de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en efficiency van de bedrijfsvoering, en de naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij een redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat, als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten, doordat sprake kan zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen of verkeerd voorstellen van zaken, of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge, maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt.

Wij hebben de accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast, in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Fraude en integriteit

Jaarlijks verkrijgen wij inzicht in de integriteitsmeldingen, die wij vervolgens doorspreken met medewerkers van uw organisatie. Wij hebben op basis van onze controle en de besprekingen geen fraudegevallen geconstateerd.

Onze conclusie is voorts dat uw gemeente op een adequate wijze opvolging geeft aan geïdentificeerde integriteitskwesties, en hierover tijdig met ons in contact treedt.

Naleving van de Europese aanbestedingsregels

Uw gemeente voert in het kader van de controle op de naleving van de Europese aanbestedingsregels jaarlijks een uitgebreide 'spendanalyse' uit. Aan de hand van deze 'spendanalyse' worden detailcontroles op de onderliggende contractvoorwaarden uitgevoerd. Vanuit onze controle voeren wij eveneens een aantal dossiercontroles uit.

Uit de dossiercontroles die door de ambtelijke organisatie zijn uitgevoerd is een aantal fouten geconstateerd bij een drietal dossiers.

De omvang van deze onrechtmatigheden door het niet naleven van de Europese aanbestedingsregels bedraagt circa € 2,9 miljoen.

De geconstateerde fouten zien toe op:

- Langere afname dan de looptijd van de overeenkomst, deze contracten zijn in het verleden wel EU-aanbesteed.
- Uitbreiding van de diensten die initieel niet betrokken waren in de eerdere Europese aanbesteding. Vanwege de financiële omvang van deze diensten hadden deze wel Europees aanbesteed moeten worden.
- Afname van diensten die door overschrijding van de grens voor leveringen en diensten, wel Europees aanbesteed hadden moeten worden.

Na constatering van de fouten heeft de ambtelijke organisatie direct acties uitgezet en zijn lopende afspraken zover als mogelijk stop gezet en zijn EU-aanbestedingstrajecten gestart. De fouten werken voor een deel door in 2023, omdat contracten pas gedurende 2023 zijn afgelopen c.q. inkopen en leveringen zijn afgerond. Wij verwachten dat de naweeën van deze fouten in de jaarrekening 2023 beperkt zullen zijn.

Tevens heeft uw gemeente aangegeven de interne beheersingsmaatregelen zo snel mogelijk aan te scherpen en daarmee tevens invulling te geven aan onze adviezen hierover in onze voorgaande boardletters.

Wij benadrukken de noodzaak de juiste interne beheersmaatregelen te implementeren die waarborgen treffen voor het naleven van de Europese aanbestedingsregels en onderschrijven de reeds gezette acties door de ambtelijke organisatie.

Interne beheersing

Interne beheersing

Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing vanuit de controle van het boekjaar 2022

Boardletter 2022, toegespitst op de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2022 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle was primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing, voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

Voor de bevindingen van de interim-controle verwijzen wij naar onze boardletter 2022 van 31 januari 2023.

In de boardletter hebben wij een aantal aandachtspunten voor het opstel- en controleproces van de jaarrekening 2022 benoemd. Als onderdeel van onze werkzaamheden voor de jaarrekening zijn wij nagegaan of deze aandachtspunten voldoende zijn opgevolgd. Voor zover de opvolging en/of onze controle ervan hiertoe aanleiding geven, hebben wij onze bevindingen in dit accountantsverslag bij het betreffende onderwerp verwerkt.

In de boardletter hebben wij onder andere gerapporteerd over het EU-aanbestedingsproces, de ontwikkelingen op de markt ten aanzien van de waardering van de grondexploitatie en de automatiseringsomgeving.

Over de EU-aanbestedingen en de grondexploitatie hebben wij in het voorgaande hoofdstuk uitgebreid gerapporteerd. Hiernaast gaan wij nader in op de automatiseringsomgeving.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving inclusief cybersecurity

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen hebben betrekking op de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen.

In 2022 hebben wij een dossierreview uitgevoerd en met uw externe IT-auditor gesproken over de scope van hun opdracht en de uitgevoerde werkzaamheden. Het doel van deze review was om vast te stellen in hoeverre wij gebruik kunnen maken dan wel kunnen steunen op de interne beheersingsmaatregelen in de IT-omgeving van het IT-bedrijf van de gemeente Enschede ten behoeve van de jaarrekeningcontrole. Op basis van de dossierreview en de gesprekken concluderen wij dat de scope, de diepgang van de testwerkzaamheden en de vastlegging hiervan, nog niet voldoende aanknopingspunten bieden voor ons in het kader van de controle van de jaarrekening. Dit ziet met name toe op het ontbreken van een beoordeling van de financiële applicatie. Wij hebben onze detailbevindingen vanuit de dossierreview 2021 besproken met uw ambtelijke organisatie en aandachtspunten voor 2022 meegegeven. Helaas heeft uw externe IT-auditor deze bevindingen en aandachtspunten niet meegenomen in de uitvoering van de IT-audit 2022. Het is daarom op dit moment nog niet mogelijk om te steunen op het ISAE3402 assurance-rapport met betrekking tot de IT-omgeving van de gemeente Enschede.

De – bij eerdere controles geconstateerde – tekortkomingen in de IT-(beheers)omgeving leiden ertoe dat de gemeente en wij niet zonder meer kunnen steunen op de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking. Het gevolg van deze conclusie is dat wij meer gegevensgericht werk hebben moeten verrichten, waaronder het uitvoeren van specifieke werkzaamheden om de betrouwbaarheid van data en lijstwerk vast te stellen.

Voor onze detailbevindingen en de resterende aanbevelingen inzake de betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking verwijzen wij kortheidshalve naar onze boardletter 2022.

Interne beheersing

Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing vanuit de controle van het boekjaar 2022

Evaluatie opstel- en controleproces

In 2022 hebben wij met de ambtelijke organisatie het opstel- en controleproces van de jaarrekening 2021 geëvalueerd, en waar nodig de werk- en planningsafspraken voor de jaarrekening aangescherpt. Het controleproces was voorgaand jaar reeds efficiënter dan in voorgaande jaren en ook dit jaar hebben wij samen met de ambtelijke organisatie het proces verder kunnen optimaliseren.

De maandelijkse besprekingen tussen de ambtelijke organisatie en ons controleteam heeft hier een belangrijke rol in gehad, en deze gesprekken zullen wij volgend jaar wederom voeren. Hiermee blijven we nauw met elkaar in contact en worden eventuele vraagstukken tijdig met elkaar gedeeld.

De uitvoering van de controle is grotendeels conform planning uitgevoerd, behoudens de controle van de EU-aanbestedingen. Hierover hebben wij eerder in dit accountantsverslag gerapporteerd. Daarnaast hebben wij geconstateerd dat de aanlevering van de controledocumentatie voor de SiSa-regelingen verder verbeterd kan worden. In de evaluatie 2021 hebben wij stil gestaan bij de vereisten van de SiSa-controle en de controledocumentatie die aangeleverd worden. Desondanks hebben wij gedurende de controle 2022 bij veel regelingen vragen moeten stellen om de controle af te ronden. De organisatie is reeds gestart met een evaluatie van dit onderwerp van het samenstel-proces, waarmee wij verwachten dat ook dit onderdeel volgend jaar spoediger zal verlopen.

Vooruitkijken

Wij trekken samen met uw gemeente op in het proces van het verder digitaliseren van de interim- en jaarrekeningcontrole. Tijdens onze controle hebben wij hiertoe diverse tools ingezet, waaronder, een digitale omgeving om documentatie aan te leveren (Deloitte Connect) en tooling om data te analyseren (Spotlight). Daarnaast wordt gebruik gemaakt van een digitale projectmanagement-omgeving (Microsoft Teams) zodat de voortgang op eenvoudige wijze te monitoren is.

Medio 2023 evalueren wij – mede op basis van de actualisatie van de risicoanalyse voor de jaarrekening 2023 – wederom gezamenlijk het proces om te bepalen op welke terreinen/aspecten verdere verbeteringen in het opstel- en controleproces van de jaarrekening mogelijk zijn.

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Samenvatting overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties

Onze communicatie met het management

Wij hebben het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake de financiële verslaggeving.

Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Enschede een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met het college en het ambtelijk management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het college/ambtelijke management geweest en er waren geen beperkingen tijdens het uitvoeren van onze controle.

Naar onze mening is ons bij het uitvoeren van onze controleopdracht door het college/ambtelijk management en de medewerkers van de gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Bijlagen

Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen. (bedragen * 1 miljoen)

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	N.v.t.	N.v.t.
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode		
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout: • Niet van toepassing	€ 0	€ 0
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout: • Niet van toepassing	€ 0	€ 0
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	**€ 0**	**€ 0**
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten: • Niet van toepassing	€ 0	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding, Fido, etc.): • Niet voldaan aan EU aanbestedingsrichtlijnen	€ 2.881.149	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	€ 0	
Overige rechtmatigheidsfouten	€ 0	
Totaal rechtmatigheidsfouten	**€ 2.881.149**	

- Het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid is opgenomen in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018, het Addendum Kadernota rechtmatigheid 2022 en het normenkader rechtmatigheid 2022, dat op dat op 7 maart 2023 is vastgesteld door de gemeenteraad.
- Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A2 – Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle.

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheid rechtmatigheid betreft tevens getrouwheid:	€ 0	€ 0
Onzekerheid rechtmatigheid is per saldo ook een onzekerheid inzake getrouwheid:	€ 0	€ 0
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	**€ 0**	**€ 0**
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid:	€ 0	€ 0
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding, Fido, etc.	€ 0	€ 0
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid):	€ 0	€ 0
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	€ 0	€ 0
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	**€ 0**	

- Het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid is opgenomen in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018, het Addendum Kadernota rechtmatigheid 2022 en het normenkader rechtmatigheid 2022, dat op 7 maart 2023 is vastgesteld door de gemeenteraad.
- Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A3 – Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van díe onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingsvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Geen resterende afwijkingen geconstateerd met betrekking tot de toelichting in de jaarstukken.	n.v.t.	n.v.t.

23063BF4DB/ATG/32

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2022 alsook de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

De strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening is als volgt:

- Getrouwheidsoordeel: goedkeurend
- Rechtmatigheidsoordeel: goedkeurend

Per regeling geven wij in de volgende tabel aan of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
A13	Specifieke uitkering naleving controle CTB 2022			
A16	Bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne			
B2	Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp aan gedupeerden kinderopvangtoeslagproblematiek 2021			
C9	Specifieke uitkering woningbouwimpuls (tranche 1, 2 en 4)			
C31	Regeling vaststelling regels verstrekken eenmalige specifieke uitkering aan gemeenten huisvesting kwetsbare doelgroepen			
C32	Specifieke uitkering ventilatie in scholen (5 beschikkingen)			
C41B	Specifieke uitkering Regeling flexibele inzet woningbouw (SiSa tussen medeoverheden)			
C43	Regeling Reductie Energiegebruik Woningen			
C55	Aanpak energie armoede			
C56	Regeling huisvesting aandachtsgroepen			
C62	Regeling specifieke uitkering kwijtschelding gemeentelijke belastingen			
C77	Regio Enschede koploperregio huisvesting aandachtsgroepen			
Subtotaal				

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022

Code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
C85	Stimuleringsregeling flex- en transformatiewoningen			
D8	Specifieke uitkering Onderwijsachterstandenbeleid 2019-2022 (OAB)			
D10	Besluit Specifieke uitkering educatie			
D11	Verlening extra financiële middelen specifieke uitkering RMC-functie			
D12	Regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten 2020–2024			
D12A	Regionale maatregelen voortijdig schoolverlaten 2020–2024			
D14	Middelen inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingen			
D19	Specifieke uitkering tijdelijke onderwijshuisvesting ontheemden			
D21	Specifieke uitkering impuls jongerencultuur			
E10B	Regeling specifieke uitkering snelfietsroutes (SiSa tussen medeoverheden)			
E17B	Regeling specifieke uitkering Maas-pilots (SiSa tussen medeoverheden)			
E20	Regeling stimulering verkeersmaatregelen 2020-2021			
E44B	Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021–2027 (SiSa tussen medeoverheden) (2 beschikkingen)			
E83	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2022 (2 beschikkingen)			
E84	Regeling stimulering verkeersveiligheidsmaatregelen 2022-2023			
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2022			
G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (uitsluitend kapitaalverstrekking)_gemeentedeel 2022			
G4	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers en de Tijdelijke regeling overbruggingsregeling (Tozo) _gemeentedeel 2022			
G10	Wet inburgering 2021_ gemeentedeel 2022			
Subtotaal				

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022

Code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
G12	Kwijtschelden publieke schulden SZW-domein hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire			
G13	Regeling specifieke uitkering onderwijsroute			
H1	Ministeriële regeling heroïnebehandeling			
H4	Specifieke uitkering stimulering sport			
H7	Specifieke uitkering Geweld hoort nergens thuis (4 beschikkingen)			
H8	Specifieke uitkering voor lokale sportakkoorden en leefstijlinterventies 2022			
H12	Specifieke uitkering lokale preventieakkoorden en preventieaanpakken 2022			
H14	Regeling specifieke uitkering instandhouding en doorontwikkeling expertisecentra jeugdhulp 2021			
H15	Regeling specifieke uitkering vergroten beschikbaarheid acute jeugdggz capaciteit 2021 - 2022			
H20	Regeling specifieke uitkering vastgoedtransitie residentiële jeugdhulp 2021-2024			
H21	Regeling specifieke uitkering Versterken cliëntondersteuning 2021 - 2024			
H22	Specifieke uitkering regionaal projectleider aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 2022			
H24	Regeling specifieke uitkering bovenregionale functies aanpak huiselijk geweld en geweld in afhankelijkheidsrelaties 2022			
H25	Specifieke uitkering zwembaden en ijsbanen COVID-19			
Totaal				

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Enschede

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de “Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)” en vormen een belangrijk onderdeel van het ‘normenkader’ waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Enschede in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften voldoende is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onze onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico’s ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde ‘onafhankelijkheids-evaluatie’), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een gemeenteraad, raadscommissie of auditcommissie, overwegen wij ook een van deze instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheids-voorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen wordt periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen.

Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om het komend boekjaar teamleden bij de gemeente Enschede te rouleren.

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Enschede

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Enschede

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de medewerkers van de gemeente Enschede die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente Enschede of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid met een (geschatte) waarde van meer dan € 100 ontvangen of verstrekt, en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Deloitte.

Onder Deloitte wordt verstaan één of meer van Deloitte Touche Tohmatsu Limited (“DTTL”), haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten (tezamen, de “Deloitte organisatie”). DTTL (hierna ook te noemen “Deloitte Global”) haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten zijn juridisch gescheiden en onafhankelijke entiteiten, die elkaar niet kunnen verplichtingen of binden ten aanzien van derden. DTTL en iedere DTTL member firm en aan hen verbonden entiteit is aansprakelijk voor hun eigen handelen en nalaten, en niet voor het handelen of nalaten van een andere entiteit. DTTL verleent geen diensten aan cliënten. Raadpleeg www.deloitte.com/about voor meer informatie.

Deloitte levert toonaangevende audit- en assurance-, belasting- en juridische diensten, consulting, financial advisory, and risk advisory diensten aan bijna 90% van de Fortune Global 500® en duizenden particuliere bedrijven. Onze professionals leveren meetbare en blijvende resultaten die het vertrouwen van het publiek in kapitaalmarkten helpen versterken, klanten in staat stellen te transformeren en bloeien, en de weg wijzen naar een sterkere economie, een meer rechtvaardige samenleving en een duurzame wereld. Voortbouwend op zijn meer dan 175-jarige geschiedenis, omvat het bereik van Deloitte meer dan 150 landen en gebieden. Ontdek hoe de meer dan 345.000 mensen van Deloitte wereldwijd een impact maken die ertoe doet op www.deloitte.com.

Deze communicatie bevat louter algemene informatie en noch DTTL, noch haar wereldwijde netwerk van member firms of aan hen verbonden entiteiten verleent door middel van deze communicatie professioneel advies of diensten. Voordat u een beslissing neemt of actie onderneemt die van invloed kan zijn op uw financiën of uw bedrijf, dient u een gekwalificeerde professionele adviseur te raadplegen. Geen enkele entiteit in de Deloitte organisatie is verantwoordelijk voor enig verlies dat wordt geleden door een persoon die op deze communicatie vertrouwt.

© 2023. Neem voor informatie contact op met Deloitte Nederland.